

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА імені О. М. БЕКЕТОВА

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до виконання розрахунково-графічної роботи
з дисципліни

«ОРГАНІЗАЦІЯ ТУРИЗМУ
(ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКСКУРСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ)»

*(для студентів 3-го курсу всіх форм навчання
освітнього рівня «бакалавр» спеціальності 242 – Туризм)*

Харків
ХНУМГ ім. О. М. Бекетова
2020

Методичні рекомендації до виконання розрахунково-графічної роботи з дисципліни «Організація туризму (Організація екскурсійної діяльності)» (для студентів 3-го курсу всіх форм навчання освітнього рівня «бакалавр» спеціальності 242 – Туризм) / Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова; уклад. М. М. Покологна. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2020. – 27 с.

Укладач канд. географ. наук **М. М. Покологна**

Рецензент

В. В. Абрамов, доцент Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова

Рекомендовано кафедрою туризму і готельного господарства, протокол № 1 від 30.08.2019.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
1 ВИМОГИ ДО ЗМІСТУ, МЕТОДИКА ВИКОНАННЯ ТА ОФОРМЛЕННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ.....	6
1.1 Вибір та формулювання теми контрольної роботи.....	6
1.2 Послідовність виконання та структура контрольної роботи.....	7
1.3 Методичні рекомендації до відбору та вивчення екскурсійних об'єктів по підтемі.....	8
1.4 Методичні рекомендації до впорядкування маршруту екскурсії.....	10
1.5 Методичні рекомендації до комплектування «Портфеля екскурсовода».....	10
1.6 Рекомендації до складання таблиці методичної розробки екскурсії.....	11
1.7 Методичні рекомендації до підготовки індивідуального тексту екскурсії	13
1.8 Оформлення контрольної роботи	14
2 ЗАХИСТ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ.....	16
РЕКОМЕНДОВАНИЙ ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ДЛЯ НАПИСАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ.....	18
ДОДАТКИ	23

ВСТУП

Методичні рекомендації з виконання розрахунково-графічної, далі – контрольної роботи призначені для студентів, які навчаються на спеціальності «Туризм» і вивчають дисципліну «Організація екскурсійної діяльності». Для закріплення отриманих знань та відпрацювання вмінь, отриманих під час лекційних та практичних занять, передбачено написання контрольної роботи, яка є обов'язковою частиною роботи студента при опануванні дисципліни.

Дисципліна «Організація екскурсійної діяльності» є одним із професійно-орієнтованих курсів програми підготовки фахівців з туризму. Вона займає провідне місце серед дисциплін професійної підготовки, оскільки по-перше, жодна подорож не відбувається без здійснення екскурсійної діяльності, а по-друге, надання екскурсійних послуг є стійким, самостійним, динамічним і доходним напрямом роботи туристських підприємств.

Тому придбання практичних навичок у підготовці документації такої туристської послуги, як «екскурсія», та опанування основ професійної майстерності екскурсовода при захисті контрольної роботи є важливою складовою підготовки фахівців, відповідає сучасним запитам і тенденціям розвитку галузі. Відповідно мета підготовки контрольної роботи з дисципліни – надбання практичних навичок з технології розробки нових екскурсій, підготовки необхідної екскурсійної документації, застосування методичних прийомів та техніки проведення екскурсії. Виходячи з поставленої мети, виконання контрольної роботи передбачає послідовне виконання ряду задач:

- вибір теми (підтеми) екскурсії, формулювання її мети й завдань;
- вивчення інформаційних джерел;
- відбір і вивчення екскурсійних об'єктів;
- підготовка індивідуального тексту;
- складання методичної розробки;
- прийом/захист екскурсії.

Методичні рекомендації до виконання контрольної роботи є одним із найважливіших складових елементів методичного забезпечення дисципліни і призначені для самостійної роботи студентів. Методичні рекомендації складаються зі вступу, рекомендацій щодо структури, змісту та методики роботи на всіх етапах зі створення екскурсії, рекомендованої основної методичної літератури та краєзнавчих джерел, переліку рекомендованих тем, зразків оформлення необхідної документації.

1 ВИМОГИ ДО ЗМІСТУ, МЕТОДИКА ВИКОНАННЯ ТА ОФОРМЛЕННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

1.1 Вибір та формулювання теми контрольної роботи

У практиці роботи туристсько-екскурсійних підприємств для розробки нової теми екскурсії створюється робоча група, кожному з учасників якої найчастіше доручається розробка однієї з підтем екскурсії. Відповідно до цієї технології при виконанні контрольної роботи кожен студент отримує індивідуальне завдання у вигляді підготовки всієї необхідної документації по одній із підтем екскурсії. Для студентів денної форми навчання спільна тема екскурсії, яка розроблятиметься в групі, визначається студентами колегіально після виконання лабораторної роботи з дослідження ринку екскурсійних послуг у Харківському регіоні. Для студентів заочної форми навчання пропонується перелік підтем (Додаток А), із яких студент самостійно може обрати будь-яку підтему за бажанням. Або, за погодженням з викладачем, запропонувати іншу, власну тему для виконання контрольної роботи.

Тема контрольної роботи для всіх студентів буде однаковою і формулюватиметься таким чином: «Методична розробка підтеми екскурсії «_____» на тему «_____».

Наприклад: Методична розробка підтеми екскурсії «Новітні пам'ятники – модернові окраси саду Шевченко» на тему «Сад Шевченко – найулюбленіше місце відпочинку харків'ян та гостей міста».

Виходячи з мети і завдань виконання контрольної роботи, весь процес підготовки студентів необхідно згідно з описаними нижче етапами роботи розподілити по ходу вивчення дисципліни. Підготовка будь-якої частини контрольної роботи розпочинається після прослуховування відповідного лекційного матеріалу, роботи на практичних заняттях, а її успішне завершення базується на своєчасному і ретельному виконанні завдань індивідуальної самостійної роботи та консультацій із викладачем.

У результаті студент по обраній підтемі екскурсії готує і належним чином оформлює повний пакет необхідних документів і матеріалів, який включає: індивідуальний текст екскурсії по підтемі, в тому числі текст вступної і заключної частин по підтемі та текст логічного переходу до наступної підтеми екскурсії; таблицю методичної розробки екскурсії; матеріали «Портфеля екскурсовода»; картки об'єктів; список літературних та інших інформаційних джерел.

Слід зазначити, що всі ці елементи контрольної роботи необхідно підготувати, надати на перевірку, обговорити з викладачем та занести за необхідності корективи до етапу захисту екскурсії на маршруті (для денної форми навчання). Робочою програмою навчальної дисципліни «Організація екскурсійної діяльності» оцінка за підсумковий контроль складається з суми балів, отриманих при складанні тестового письмового іспиту та оцінки за проведення пробної екскурсії (тобто захист її на маршруті).

1.2 Послідовність виконання та структура контрольної роботи

Відповідно до усталеної технології розробки нових екскурсій, всю процедуру можна розподілити на три частини: попередня робота – підбір матеріалів для майбутньої екскурсії, їхнє вивчення (тобто процес нагромадження знань за даною темою, визначення мети й завдань екскурсії); безпосередня розробка екскурсії; заключний етап – прийом (захист) екскурсії та її затвердження.

У цілому послідовність виконання контрольної роботи збігається з етапами безпосередньої розробки екскурсії і має такий вигляд:

1. Відбір та вивчення екскурсійних об'єктів за підтемою.
2. Упорядкування маршруту екскурсії. Об'їзд або обхід маршруту.
3. Комплектування «Портфеля екскурсовода».
4. Складання таблиці методичної розробки екскурсії.
5. Підготовка індивідуального тексту екскурсії.

Зразкова структура контрольної роботи:

1. Титульний аркуш.
2. Зміст.
3. Таблиця методичної розробки екскурсії.
4. Текст екскурсії з розподілом на частини: Вступ, основна частина (обов'язково виділяти шрифтом назви питань підтеми) та висновки.
5. Картки об'єктів.
№ 1. _____.
№ 2. _____.
№ n. _____.
6. Матеріали «Портфеля екскурсовода».
№ 1. _____.
№ 2. _____.
№ n. _____.
7. Список використаних літературних та інформаційних джерел.

1.3 Методичні рекомендації до відбору та вивчення екскурсійних об'єктів за підтемою

Використовуючи методику відбору екскурсійних об'єктів, розглянуту на лекціях, студенти повинні визначити ті екскурсійні об'єкти, на яких буде ґрунтуватися розкриття підтеми екскурсії й викладатися додатковий матеріал, окреслити основний зміст розповіді та питання підтеми. Особливо слід приділити увагу формулюванню назви підтеми. Вона має бути лаконічна, зрозуміла і відбивати зміст основних питань, які в ній будуть розглянуті. Саме кількістю наявних об'єктів по підтемі буде визначатися та кількість питань, які можуть бути в ній розкриті. Варто зауважити, що кількість об'єктів, які збираються показувати по даній підтемі, не обов'язково має збігатися з кількістю питань по ній. Тобто одне питання може розкриватися на декількох об'єктах. Крім того всі об'єкти слід розподіляти на основні об'єкти за підтемою

(тобто ті об'єкти, на яких вона буде розкрита) та додаткові об'єкти, які можуть потрапляти до поля зору екскурсантів, проте, не мають відношення до теми екскурсії. Після відбору об'єктів переходять до їх вивчення. Первинне знайомство з об'єктами може проходити і дистанційно шляхом опрацювання наявних інформаційних джерел серед яких рекомендується використовувати численні краєзнавчі літературні джерела, інтерактивні інформаційні джерела (див. розділ 3), матеріали періодичного друку, архівні матеріали, музейні колекції та ін. Ця робота закінчується складанням картки об'єкта, бажано скласти також первинний список використаних джерел. Картки об'єктів потрібно зробити тільки на основні об'єкти екскурсії. Картка виготовляється у вигляді таблиці 1.

Таблиця 1 – Зразок картки об'єкта

КАРТКА ОБ'ЄКТА № _____

1) найменування об'єкта (первісне й сучасне), а також назва, під якою об'єкт відомий серед місцевих жителів	
2) історична подія, з якою пов'язаний об'єкт, дата події	
3) місцезнаходження об'єкта, його адреса, під'їзд і підхід до нього	
4) опис об'єкта (автор, дата спорудження, з яких матеріалів виготовлений, текст меморіального напису, особливості)	
5) джерело відомостей про об'єкт (література, де описаний об'єкт і події, пов'язані з ним, архівні дані, усні перекази)	
6) збереженість об'єкта (стан об'єкта й прилеглої території, дата останнього ремонту, реставрації);	
9) дата складання картки, прізвище й посада укладача	
10) додаткові дані (за необхідності)	

Увага !!! До картки обов'язково прикріплюються графічні зображення об'єкта в його нинішньому й колишньому видах (за можливості).

Зразок оформлення картки об'єкта наведений у додатку Б.

1.4 Методичні рекомендації до впорядкування маршруту екскурсії

Зазвичай упорядкування маршруту екскурсії проходить на практичних заняттях, а його нитка обговорюється та накреслюється членами групи колегіально, включаючи місця санітарних та технічних зупинок. Проте дана процедура потребує обов'язкової попередньої підготовки, яка полягає у фактичному самостійному здійсненні кожним студентом такого етапу розробки екскурсії, як обхід маршруту. Здійснення цієї процедури дозволяє вирішити ряд важливих завдань, які постають перед виконавцем при складанні таблиці методичної розробки. Відповідно при знайомстві з об'єктом у місці його безпосереднього розташування студенту рекомендується вирішити наступні завдання:

- ознайомитися з точним місцем знаходження об'єкта і запланувати підхід до нього;
- уточнити місце передбачуваної зупинки екскурсійної групи для огляду об'єкта (та його запасний варіант);
- вибрати методику ознайомлення з об'єктом;
- визначити елементи екскурсійної техніки на об'єкті;
- провести хронометраж часу, необхідного для показу об'єкта та пересування групи до наступного об'єкта;
- виявити потенційно небезпечні місця.

1.5 Методичні рекомендації до комплектування «Портфеля екскурсовода»

Логічним продовженням виконання контрольної роботи є комплектування «портфеля екскурсовода» або формування комплекту наочних матеріалів, використовуваних у ході проведення екскурсії. У «портфель екскурсовода» включаються фотографії, географічні карти, схеми, креслення, малюнки, зразки продукції, копії справжніх документів, рукописів, літературних творів, макети, муляжі тощо. В екскурсійній практиці такі

матеріали використовуються в кожній екскурсії. Кількість їх має бути невеликою, тому що в цьому випадку експонати будуть відволікати екскурсантів від огляду справжніх об'єктів, розсіювати увагу. Проте для учбових цілей кожний студент знаходить і готує мінімум один зразок, а в залежності від підтеми і об'єктів – більше таких зразків. Рекомендовано, щоб підготовлені експонати «портфеля екскурсовода» були зручними для використання, а до кожного з них, наприклад на зворотному боці, додавалось пояснення з посиланням на довідковий матеріал. Вимоги до графічних зображень як найбільш розповсюдженого виду експонатів: чіткість зображення, формат не менш ніж А 4, цупка структура (зображення може бути заламіноване або надруковане на цупкому картоні).

1.6 Рекомендації до складання таблиці методичної розробки екскурсії

Ефективність проведення екскурсії в багатьох моментах залежить від грамотно складеної методичної розробки, повного і правильного заповнення всіх семи граф таблиці. Обсяг цієї частини контрольної роботи не може бути меншим ніж дві машинописні сторінки. Відповідно методичні рекомендації до складання і заповнення таблиці методичної розробки розглянемо по графах таблиці.

У 1 графі «Маршрут екскурсії» називається місце початку екскурсії (вулиця, перехрестя, адреса об'єкта) і закінчення і підтеми (вулиця перехрестя, адреса об'єкта) де наприклад студент – екскурсовод передає слово наступному.

У 2 графі «Місця зупинок» дуже чітко прописуються ті місця де передбачається зупинка екскурсійної групи на пішохідній екскурсії.

У графі 3 «Об'єкти показу» в точній послідовності огляду перелічують основні й додаткові об'єкти, що показують групі на зупинках та у ході пересування за даною підтемою.

Графа 4 «Тривалість екскурсії». Час, що називається в цій графі, являє собою суму часу, який витрачається на показ та розповідь про об'єкти, на

пересування екскурсантів по маршруту, та часу, який виділяється екскурсоводом для самостійного ознайомлення екскурсантів з об'єктами та на санітарно-технічні зупинки.

Графа 5 «Найменування підтем і перелік основних питань». Називається підтема, що розкривається на даному відрізку маршруту, у даний відрізок часу. Далі записуються основні питання які розкриваються в даній підтемі симетрично до назв об'єктів перерахованих у графі 3.

Графа 6 «Організаційні вказівки». До цієї графи включають усі питання, що входять до поняття «Техніка ведення екскурсії». Головним чином потрібно сформулювати вказівки: щодо місця розташування групи для огляду об'єктів; пересування між об'єктами, його швидкості; місця екскурсовода при показі об'єктів і при пересуванні групи; використання пауз; про порядок дотримання елементів ритуалу.

Графа 7 «Методичні вказівки» формулює основні вимоги до використання методичних прийомів ведення екскурсії (прийомів показу, розповіді та особливих методичних прийомів). При цьому викладення тексту ведеться не як просте перелічення назв прийомів, а таким чином, щоб було зрозуміло, який прийом слід використати для розкриття того чи іншого питання, показу особливостей об'єкта або проходження історичної події та демонстрації матеріалів «портфеля екскурсовода». Наприкінці цієї графи також подається текст логічного переходу до наступної підтеми.

Викладення тексту в графах методичної розробки 3, 5, 6 і 7 має бути симетричним, щоби полегшити сприйняття поданих у таблиці рекомендацій, а саме: щоб об'єкти показу співпадали з основними питаннями підтем та методичними вказівками до їх висвітлення. Приклад заповнення таблиці наведений у додатку В.

1.7 Методичні рекомендації до підготовки індивідуального тексту екскурсії

У практиці надання екскурсійних послуг на кожен тему екскурсії на підприємстві обов'язково складаються два тексти: контрольний та індивідуальний. Контрольний текст складається групою розробників екскурсії і є необхідним реферативним матеріалом для висвітлення всіх підтем екскурсії. Індивідуальний текст складається кожним екскурсоводом самостійно і фактично є розповіддю екскурсовода під час проведення екскурсії. Більш детально відмінності даних текстів і їх призначення описані в конспекті лекцій. Для учбових цілей написання контрольної роботи припускає виключення написання контрольного тексту. Тому студенту необхідно в контрольній роботі навести лише текст індивідуальний. При цьому при його підготовці слід враховувати наступні методичні рекомендації:

- індивідуальний текст за підтемою має бути розподілений на три частини: вступну, основну та заключну, кожна з яких повинна розпочинатися з окремого аркушу і мати відповідний заголовок;

- текст вступної частини, як правило, складається з двох частин: організаційної (знайомство з екскурсійною групою та інструктаж екскурсантів про правила безпеки й поведіння на маршруті) та інформаційної (коротке повідомлення про підтему, довжину й тривалість маршруту, санітарні зупинки і місце закінчення екскурсії за підтемою);

- текст основної частини будується на конкретних екскурсійних об'єктах, сполученні показу й розповіді. Матеріал розміщується в тій послідовності, в якій показуються об'єкти. Її зміст складається з розкриття питань які були визначені для розгляду в даній підтемі;

- текст заключної частини має містити висновки по підтемі екскурсії та обов'язково текст логічного переходу до наступної підтеми;

- в індивідуальному тексті не допускається згадування фактів без їхнього датування, посилань на джерела;

- індивідуальний текст пишеться від першої особи і відбиває особливості мови та емоційність «виконавця»;
- при підготовці індивідуального тексту слід користуватися формулою: максимум пізнавального мінімум розважального;
- обсяг індивідуального тексту залежить від обраної підтеми й об'єктів показу. При цьому слід пам'ятати, що текст вступної та заключної частин по підтемі не повинен перевищувати 1 хвилини (0,5 аркуша). Текст основної частини слід писати, враховуючи, що 1 аркуш (14 шрифт 1,5 інтервал) екскурсовод може викласти в середньому за 2,5 хвилини. Перебування екскурсантів на об'єкті, розповідь і показ цього об'єкту залежать від багатьох факторів. Здебільшого на розкриття одного об'єкта не витрачається більше 5–7 хвилин, особливо якщо екскурсанти перебувають на одному місці, їх інтерес до цього об'єкта швидко знижується. Відповідно при написанні індивідуального тексту з усього обсягу наявного матеріалу по запланованих об'єктам потрібно, по-перше, обрати лише ті факти, які пасують до обраної теми екскурсії, а по-друге, запланувати час розповіді і показу на об'єкті та відповідний обсяг індивідуального тексту до нього.

1.8 Оформлення контрольної роботи

Титульний аркуш до контрольної роботи має стандартний вигляд. Приклад титульного аркуша до контрольної роботи наводиться в додатку Д.

Зміст контрольної роботи подається на початку у відповідності до рекомендованої структури, викладеної в даних вказівках у пункті 1.2. При цьому обов'язковим є внесення до змісту всіх наявних карток об'єктів із назвою об'єкта та всіх матеріалів портфеля екскурсовода з назвами.

Таблиця методичної розробки екскурсії повинна мати горизонтальну орієнтацію, приклад її оформлення наведений у додатку В.

Індивідуальний текст екскурсії оформлюють за допомогою комп'ютерного набору і друкують на одному боці аркуша білого паперу

формату А 4 (210 мм × 297 мм) із використанням шрифтів текстового редактора Word розміру 14 із полуторним міжрядковим інтервалом. Текст друкують, залишаючи поля таких розмірів: ліве – не менше 20 мм, праве – не менше 10 мм, верхнє – не менше 20 мм, нижнє – не менше 20 мм. Шрифт друку – чорного кольору середньої жирності.

Заголовки структурних частин контрольної роботи «ЗМІСТ», «ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ТЕКСТ: ВСТУП», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ», друкують великими літерами симетрично до набору. Відстань між заголовком та текстом має дорівнювати 2 інтервалам. Кожну структурну частину контрольної роботи треба починати з нової сторінки.

Нумерацію сторінок, розділів, підрозділів подають арабськими цифрами без знаку №.

Першою сторінкою контрольної роботи є титульний аркуш, який підлягає загальній нумерації сторінок. На титульному аркуші номер сторінки не ставлять, на наступних – номер проставляють у правому верхньому куті сторінки без крапки в кінці.

Список використаних літературних та інформаційних джерел є обов'язковим елементом контрольної роботи, він містить бібліографічні описи використаних джерел і розміщується після висновків. Відомості про кожне джерело записують відповідно до існуючих правил бібліографічного опису друкованої праці. Складають бібліографічний опис кожного джерела мовою, на якій його видано.

2 ЗАХИСТ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

Захист контрольної роботи з дисципліни «Організація екскурсійної діяльності» для студентів денної форми навчання проходить на маршруті під час проведення пробної екскурсії (підсумкове практичне заняття).

До захисту контрольної роботи на маршруті допускаються студенти, які у встановлені терміни:

1. Усунули всі недоліки виявлені в процесі консультування та підготовки окремих структурних частин роботи.

2. Належним чином оформили контрольну роботу.

3. Здали на перевірку керівникові повністю виконану контрольну роботу і отримали позитивний відгук щодо представленої методичної розробки.

Процедура захисту контрольної роботи максимально наближена до реальних умов захисту екскурсії на діючих підприємствах і являє собою прослуховування студента на маршруті, тобто проведення студентом екскурсії за підготовленою підтемою.

Відповідно й оцінка студента за контрольну роботу розподіляється на дві складові: 1 – з максимумом в 15 балів за підготовку методичної розробки екскурсії, які йдуть до залікового кредиту за модулем 3 «Професійна майстерність екскурсовода» і характеризують ступінь оволодіння студентом практичними навичками з розробки й складання методичної документації екскурсії (картки об'єктів, індивідуальний текст, таблиця методичної розробки, «Портфель екскурсовода», список джерел); 2 – з максимумом 20 балів, які входять до підсумкового контролю з дисципліни (20 – пробна екскурсія, 10 – складання письмового тестового іспиту) і характеризують те як студент опанував професійні навички екскурсовода щодо володіння методичними прийомами розповіді, показу, техніки ведення екскурсії.

Для студентів заочної форми навчання процедура захисту включає:

- доповідь студента про зміст роботи (індивідуальний текст);
- запитання до автора;
- відповіді студента на запитання щодо змісту.

Бажано, щоб доповідь студента по контрольній роботі супроводжувалась показом ілюстративного матеріалу (мультимедійна презентація). Під час захисту студент зобов'язаний дати вичерпні відповіді на всі питання та зауваження.

У разі відсутності оформленої і захищеної контрольної роботи студент не допускається до складання підсумкового контролю з дисципліни «Організація екскурсійної діяльності».

РЕКОМЕНДОВАНИЙ ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ДЛЯ НАПИСАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

Теоретико-методичні

1. Про внесення змін до закону України «Про туризм»: Закон України від 18 листопада 2003 року, № 1282- IV.
2. ГОСТ 28681.1-95 «Туристско-экскурсионное обслуживание. Проектирование туристских услуг».
3. ГОСТ 28681.2-95 «Туристско-экскурсионное обслуживание. Туристические услуги. Общие требования».
4. ГОСТ 28681.3-95 «Туристско-экскурсионное обслуживание. Требования по обеспечению безопасности туристов и экскурсантов».
5. Бабанина О. В. Наглядность в экскурсии. Методические рекомендации / О. В. Бабанина. – М. : ЦРИБ «Турист», 1976. – 24 с.
6. Герцевич Н. А. Основы экскурсоведения / Н. А. Герцевич. – Минск : Университетское, 1988. – 157 с.
7. Емельянов Б. В. Экскурсоведение : учебник / Б. В. Емельянов. – 5-е изд. – М. : Советский спорт, 2004. – 216 с.
8. Иванов А. Е. Элементы педагогики в экскурсионной работе. Методические рекомендации / А. Е. Иванов, Б. И. Хозиев, А. А. Малышев. – М. : ЦРИБ «Турист», 1976. – 62 с.
9. Илюхин М. М. Особенности и средства показа в экскурсии. Методические рекомендации / М. М. Илюхин. – М. : ЦРИБ «Турист», 1980. – 80 с.
10. Илюхин М. М. Рассказ на экскурсии. Методические рекомендации / М. М. Илюхин. – М. : ЦРИБ «Турист», 1981. – 48 с.
11. Лобовская Р. А. Использование краеведческих материалов в экскурсиях. Методические рекомендации / Р. А. Лобовская. – М. : ЦРИБ «Турист», 1985. – 32 с.

12. Малышев А. А. Элементы логики в экскурсиях. Методические рекомендации / А. А. Малышев. – М. : ЦРИБ «Турист», 1982. – 31 с.
13. Організація екскурсійної діяльності. Опорний конспект лекцій : уклад. О. О. Каролоп. – Київ : Видавничий центр КНТЕУ, 2002. – 45 с.
14. Організація туризму : підручник // І. М. Писаревський, С. О. Погасій, І. Б. Андренко, М. М. Поколодна, І. В. Сегеда ; за ред. І. М. Писаревського. – Харків : ХНАМГ, 2008. – 551 с.
15. Поколодна М. М. Організація екскурсійної діяльності : підручник / М. М. Поколодна; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. – 180 с.
16. Положення про порядок видачі дозволів на право здійснення туристичного супроводу фахівцям туристичного супроводу, від 20 жовтня 2004 р., № 1344/9943.
17. Савина Н. В. Экскурсоведение : учеб. пособие / Н. В. Савина, З. М. Горбылева. – Минск : БГЭУ, 2004. – 335 с.
18. Сичинава В. А. Использование литературных источников в экскурсионной работе. Методические рекомендации / В. А. Сичинава. – М. : ЦРИБ «Турист», 1976. – 54 с.
19. Хуусконен Н. М. Практика экскурсионной деятельности / Н. М. Хуусконен, Т. М. Глушанок . – СПб. : «Издательский дом Герда», 2006. – 208 с.
20. Чагайда І. М., Екскурсознавство : навч. посібник / І. М. Чагайда, С. В. Грибакова. – Київ : «Кондор», 2004. – 204 с.

Краєзнавчі:

1. Астахова О. В. Ми – харків'яни, нам є чим пишатися! / О. В. Астахова, Т. М. Крупа. – Харків : «Торсінг», 2003. – 176 с.
2. Бородулин В. Г. Харьковщина туристская / В. Г. Бородулин, А. И. Лурье, Н. Н. Саппа. – Харьков : Прапор, 1988. – 243 с.
3. Дикань А. П. Герои Харьковщины. – Харьков : «Харьков», 1997. – 351 с.
4. Історія рідного краю (Харківщинознавство). I частина : навч. посібник / [Б. П. Зайцев, В. В. Скірта, В. В. Воропаєва та ін.]. – Харків : Східно-регіональний центр гуманітарно-освітніх ініціатив, 2001. – 88 с.
5. Історія рідного краю (Харківщинознавство). II частина : навч. посібник / [Б. П. Зайцев, В. В. Скірта, В. В. Воропаєва та ін.]. – Харків : Східно-регіональний центр гуманітарно-освітніх ініціатив, 2002. – 180 с.
6. История городов и сел Украинской ССР. Харьковская область / [Н. А. Сероштан, А. И. Бурик, Н. А. Воеводин и др.]. – Киев : УСЭ, 1976.
7. Історія міста Харкова : навч. посібник для середніх загальноосвітніх навчальних закладів / упоряд. О. Є. Кононенко. – Харків : Торнадо, 2001. – 182 с.
8. Кеворкян К. Е. 100 знаменитых харьковчан / К. Е. Кеворкян. – Харьков : Фактор, 2004. – 386 с.
9. Кононенко О. Є. Харківщинознавство : навч. посібник для учнів загальноосвітніх навчальних закладів / О. Є. Кононенко, Л. С. Шульженко. – Харків : «Гімназія», 2002. – 304 с.
10. Кушнар'ов Є. П. 100 кроків Харківською землею / Є. П. Кушнар'ов. – Харків : Фоліо, 2004. – 351 с.
11. Лейбфрейд А. Ю. Харьков. Крепости до столицы : Заметки о старом городе / А. Ю. Лейбфрейд, Ю. Ю. Полякова. – Харьков : Фолио, 2001. – 335 с.

12. Орленко И. А. Туристу о Харькове = Kharkov. A tourists guide-book : путеводитель / И. А. Орленко. – Харьков : Прапор, 1986. – 167 с.
13. Памятники истории и культуры Харьковской области : библиографический указатель / Харьков. гос. науч. б-ка им. В. Г. Короленко ; сост. : [В. Г. Аветчина и др.]. – Харьков : 1985. – 160 с.
14. Харьков вчера, сегодня, завтра / Ю. М. Шкодовский, И. Н. Лаврентьев, А. Ю. Лейбфрейд, Ю. Ю. Полякова. – Харьков : Фолио, 2002. – 206 с.
15. Харьковская область : природа, население, хозяйство / [А. П. Голиков, А. Л. Сидоренко и др.; под. ред. А. П. Голикова, А. Л. Сидоренко. – 2-е изд., перераб. и доп.]. – Харьков : «Бизнес – Информ», 1997. – 288 с.
16. Харьков : книга для туристов / [Г. К. Андреева, А. П. Голиков, Е. А. Гринев и др.]. – Харьков : Прапор, 1984. – 259 с.
17. Харьковщина. Четыре удивительных маршрута : путеводитель / Автор экскурс. маршрутов по Харьков. обл. В. Иващенко. – Харьков : Золотые страницы, 2007. – 168 с.
18. Хорошевский А. Ю. 20 лучших экскурсий по Украине / А. Ю. Хорошевский. – Харьков : Фолио, 2008. – 315 с.
19. Цыпин С. Я. Харьков в байках и анекдотах / С. Я. Цыпин. – Харьков : Фолио, 2001. – 319 с.

Интернет-ресурси

1. <http://www.all-kharkov.com.ua>
2. <http://www.goldenpages.ua>
3. <http://www.metro.kharkov.ua>
4. <http://www.kharkov.ua>
5. <http://www.fanat.kh.ua>
6. <http://www.gorod.kharkov.ua>

7. <http://www.excurskharkov.narod.ru>
8. <http://www.mykharkov.com.ua>
9. <http://www.kharkov.h14.ru>
10. <http://www.kharkov.forum.com>
11. [http://inkharkov.com/ inkharkov](http://inkharkov.com/)
12. [http://kharkov.vbelous.net/ Welcome to Kharkov](http://kharkov.vbelous.net/)
13. [http://www.inform.kharkov.ua/ inform.kharkov](http://www.inform.kharkov.ua/)
14. <http://raix.kharkov.ua>
15. <http://www.city.kharkov.ua>
16. <http://guide.kharkov.ua/ru/98.html>
17. <http://ysadba.rider.com.ua>

Додаток А

**Перелік рекомендованих тем для написання контрольних робіт
(підтем екскурсії) для студентів заочної форми**

1	Майдан Свободи – головний форум міста
2	Свято-Покровський чоловічий монастир – духовний центр міста Харкова
3	Архітектурні пам'ятки площі Конституції
4	Університетська гірка – історичний центр міста
5	Пам'ятник Т. Г. Шевченкові – найкрасивіший пам'ятник світу найвеличнішому поетові України
6	Із історії харківських театрів: Харківський академічний російський драматичний театр ім. О. С. Пушкіна, ХАТОБ, Харківський державний академічний український драматичний театр ім. Т. Г. Шевченка, Харківський академічний театр ляльок
7	Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна
8	Історія перетворень скверу Перемоги (фонтан Дзеркальний струмінь, алея Героїв комсомольців)
9	Історія однієї вулиці: Бурсацький узвіз
10	Історія однієї вулиці: вулиця Жен Мироносиць
11	Історія однієї вулиці: вулиця Дарвіна
12	Історія однієї вулиці: вулиця Пушкінська
13	Історія однієї вулиці: вулиця Сумська
14	Історія однієї вулиці: Покровський узвіз
15	Академік архітектури О. М. Бекетов і Харків
16	Г. С. Сковорода та Харківська губернія
17	Конка та початок трамвайного руху в Харкові
18	Харківська філармонія: з історії – в майбутнє
19	Харків торговий
20	Харків – дітям: перший Палац піонерів – Харківський планетарій – Зоопарк – Дельфінарій – Харківський обласний палац дитячої та юнацької творчості
21	Площа архітекторів
22	Архітектурні творіння академіка архітектури О. М. Бекетова на нинішній площі Конституції
23	Сад Шевченко – найулюбленіше місто відпочинку харків'ян і гостей міста
24	Харків – місто фонтанів: фонтан Дзеркальний струмінь, фонтани перед ХАТОБом, фонтан у саду Шевченко)
25	Харків у роки Великої Вітчизняної війни: меморіальний комплекс Слави
26	Харків у роки Великої Вітчизняної війни: меморіальний комплекс Дробицький Яр
27	Харків у роки Великої Вітчизняної війни: меморіальний комплекс «Висота маршала І. С. Конєва»
28	Історія і сьогодення Театральної площі
29	Харківській цирк
30	Знамениті Харків'яни.

Додаток Б
Приклад оформлення картки екскурсійного об'єкта
КАРТОЧКА ОБ'ЄКТА № 1 – Готель «Харків»

1. Найменування об'єкта	Готель «Харків», колишній готель «Інтернаціональ» – візитна картка міста
2. Історичні події, з якими пов'язаний об'єкт	На всесвітній виставці у Парижі 1937 року проект готелю отримав найвищу оцінку – «Гран-прі»; У роки ВВВ у 1941 р. фашисти дуже пошкодили будівлю; вони утримували в ньому заручників та страчували місцевих жителів; 23 серпня 1943 р. воїни 227-го стрілового полку 183-й Харківської стрілової дивізії встановили на даху будівлі червоний прапор Перемоги; Після ВВВ розпочалися роботи з відновлення майдану Дзержинського, але будівля готелю набула оновленого вигляду, а сам готель новітнє ім'я «Харків» – лише в 1974 році; У листопаді 2011 року готель «Харків» урочисто відзначив своє 75-річчя; Готель входить до рейтингу Топ-100 найкращих готелів України
3. Місцезнаходження об'єкта	майдан Свободи, 7, м. Харків
4. Опис об'єкта	Готель побудований у стилі конструктивізму архітектором Г. А. Яновицьким у 1932—1936 рр. після ВВВ відбудований за проектом того ж автора з елементами сталінського ампіру. В 1976 році до готелю був прибудований новий 16-поверховий корпус на 400 місць. Будівля старого корпусу вдало вирішує задачу суміщення забудови прямокутної і круглої частини площі, її відрізняє динамічність композиції і виважений конструктивізм. Новий корпус готелю (арх. Н. С. Фурманова, Б. Г. Клейн, 1976) має вежеподібну форму і виглядає менш вдало. На сьогодні готель «Харків» є комфортабельним чотиризірковим закладом розміщення в самому серці міста. Має 205 номерів та розвинену інфраструктуру – бар, ресторани, 2 конференц-зали, салон краси
5. Інформаційні джерела	Харьков : Архитектура, памятники, новостройки : путеводитель. сост. А. Лейбфрейд, В. Реусов, А. Тиц. — Харьков : Прапор, 1987 http://streets-kharkiv.info/ploshchad-svobody http://hotel.kharkov.com/category/fotogalere?lang=uk
6. Збереженість об'єкта	Стан об'єкта відмінний. Реконструкції: 1976, 2008 роки
7. У яких екскурсіях використовується об'єкт	Оглядові екскурсії
8. Дата складання картки, ПІБ автора	24.11.2011 Студент групи ТУР – І Іванов І. І.
	 
Рисунок – Первинний вигляд будівлі першого корпусу готелю, 1936 р.	Рисунок – Новий корпус готелю 2011 р. Рисунок – Будівля першого корпусу готелю після реконструкції, 1976 р.

Додаток В

Приклад оформлення таблиці методичної розробки екскурсії «Харківська медицина» підтема 1 «Герой у білому халаті – діяльність професора О. І. Мещанінова»

Ділянки (етапи) маршруту екскурсії	Місця зупинок	Об'єкти показу	Тривалість огляду	Найменування підтем і перелік основних питань	Організаційні вказівки	Методичні вказівки
Від місця початку екскурсії до зупинки в сквері О.І. Мещанінова	Зупинка автотранспорту на парковці транспортного терміналу на Холодній Горі. Вихід екскурсантів.	Будівля колишньої Холодногірської 9-ої міської лікарні Бюст професора О.І. Мещанінова в однойменному сквері	20 хв.	Герой у білому халаті - діяльність професора О.І. Мещанінова. Діяльність колективу лікарні та професора О.І. Мещанінова по рятуванню поранених військових Рятування полонених з концтабору для радянських військовополонених "Stalag № 363"	Перед виходом попередити про правила прямування до об'єкту. Групу вивести з автобуса провести через підземний перехід до будівлі лікарні. Розташування напівколом. Розпочати екскурсію. Перейти до скверу та зробити зупинку напроти бюсту. Для висвітлення питання розташувати групу напівколом. Повернення в автобус посадка.	За допомогою прийому цитування розповісти клятву лікаря України. За допомогою прийому історичної довідки відновити події окупації Харкова німецькими військами в 1941 році. За допомогою прийому характеристики то пояснення висвітлити діяльність професора Мещанінова, колективу лікарні, членів його родити, та добровольців з місцевих жителів щодо спасіння поранених військово-полонених. Покази експонат з портфеля екскурсовода № 1

Додаток Д

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА імені О. М. БЕКЕТОВА**

Розрахунково-графічна робота

**«ОРГАНІЗАЦІЯ ТУРИЗМУ
(ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКСКУРСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ)»**

На тему: _____

Підтема: _____

Виконав студент

Курс ___ група ___

ПІБ _____

Перевірив

доц. каф. ТІГГ

Покологна М. М.

**Харків
ХНУМГ ім. О. М. Бекетова
20_____**

Виробничо-практичне видання

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до виконання розрахунково-графічної роботи
з дисципліни

**«ОРГАНІЗАЦІЯ ТУРИЗМУ
(ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКСКУРСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ)»**

*(для студентів 3-го курсу всіх форм навчання
освітнього рівня «бакалавр» спеціальності 242 – Туризм)*

Укладач **ПОКОЛОДНА** Марія Миколаївна

Відповідальний за випуск *Н. М. Богдан*

За авторською редакцією

Комп'ютерне верстання *І. В. Волосожарова*

План 2020, поз. 309 М

Підп. до друку 03.03.2020. Формат 60 × 84/16.

Друк на ризографі. Ум. друк. арк. 1,0.

Тираж 50 пр. Зам. № .

Видавець і виготовлювач :

Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова,
вул. Маршала Бажанова, 17, Харків, 61002.

Електронна адреса : rectorat@kname.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:

ДК № 5328 від 11.04.2017.